

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343. 81

Журавель Дар'я Вячеславівна

*студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Журавель Дарья Вячеславовна

*студентка Института прокуратуры и уголовной юстиции
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

Zhuravel Daria

*Student of the Institute of Public Prosecutions and Criminal Justice of
Yaroslav Mudryi National Law University*

Крайник Григорій Сергійович

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Крайник Григорий Сергеевич

*кандидат юридических наук, ассистент кафедры уголовного права № 1
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Krynik Gregory

*PhD in Law, Assistant of the Department of Criminal Law № 1
Yaroslav Mudryi National Law University*

**АНАЛІЗ МІНІМАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВИЛ ПОВОДЖЕННЯ З
В'ЯЗНЯМИ (ПРАВИЛ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ) ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ
НЕДОСКОНАЛОСТЕЙ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ НА ТЕРЕНАХ
УКРАЇНИ**

**АНАЛИЗ МИНИМАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ПРАВИЛ ОБРАЩЕНИЯ
С ЗАКЛЮЧЕННЫМИ (ПРАВИЛ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛЫ) ЧЕРЕЗ
ПРИЗМУ НЕСОВЕРШЕНСТВ ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НА
ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ**

**ANALYSIS OF MINIMUM STANDARDS OF HANDLING
REGULATIONS WITH PRISONERS (NELSON MANDELA'S RULES
THROUGH THE PRIZE OF THEIR IMPROVEMENT OF THEIR USE IN
THE TERRITORY OF UKRAINE**

***Анотація.** У статті розглянуто найбільш значущі мінімальні стандартні правила поводження із ув'язненими, співставлення із нинішнім законодавством України, та висвітлення реалій що відбуваються з ув'язненими.*

***Ключові слова:** засудженні до позбавлення волі, закон, правила поводження з в'язнями, в'язниці, колонія, українське законодавство.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены наиболее значимые минимальные стандартные правила обращения с заключенными, сопоставление с нынешним законодательством Украины, и освещение реалий происходящих с заключенными.*

***Ключевые слова:** осуждение к лишению свободы, закон, правила обращения с заключенными, тюрьмы, колонии, украинское законодательство.*

***Summary.** In the article considered the mostly important minimum standard rules for the treatment of prisoners, comparison with the current legislation of Ukraine, and coverage of the realities that occur with prisoners.*

***Key words:** condemnation to imprisonment, law, rules for treatment of prisoners, prisons, colonies, Ukrainian legislation.*

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижують гідність, поводженню або покаранню»

Стаття 3 Європейської конвенції про захист прав людини
та основоположних свобод [1]

Постановка проблеми. Сьогодні одним із пріоритетів у зовнішній політиці Україна задекларувала вступ до Європейського Союзу, тому у нормотворчій діяльності держави з'явився такий напрямок як адаптація національного законодавства до європейського законодавства.

На сучасному етапі оновлення національної пенітенціарної системи перед законодавцем постає складне завдання вдосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства з метою забезпечення ефективної діяльності органів, установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, та узгодження стану прав осіб які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі та ув'язнених за міжнародними стандартами і правилами [2].

Але, як свідчить практика, Україна ставши членом різноманітних міжнародних організацій та обравши курс адаптації національного законодавства, не в повній мірі та на низькому рівні виконує взяті на себе юридичні обов'язки, а тим паче у сфері виконання покарання. Це, у свою чергу, не тільки підриває її авторитет на міжнародній арені, але й поглиблює проблеми, що пов'язані з умовами тримання засуджених в Україні.

Метою даної роботи є аналіз найбільш значущих мінімальних стандартних правил поведження із ув'язненими, співставлення із нинішнім законодавством України, та висвітлення реалій, що відбуваються з ув'язненими.

Виходячи із зазначеного та завдань, що стоять перед Україною у цьому напрямку, обрана тема є досить актуальною та потребує детального аналізу, бо має теоретико-прикладне значення.

Аналіз наукових досліджень. Вивчення наукової літератури засвідчує, що досить активно над вирішенням означеної проблематики працюють науковці: І. Г. Богатирьов, В.В. Василевич, О.М. Джужа, В.І. Кривуша, В. Я. Конопельський, О.Г. Колб, А. Х. Степанюк та інші.

Виклад основного матеріалу. Державна кримінально-виконавча служба України є прихильником імплементації міжнародних стандартів у галузі людського виміру, враховуючи статтю 6 нещодавно ратифікованої 16 вересня 2014 року Угоди про асоціацію між Україною і ЄС.

Ідея розробки універсальних норм, які стосуються поводження з ув'язненими, вперше була висунута Міжнародною кримінальною і пенітенціарною комісією, що підготувала збірник правил, а вже у 1957 році, після додаткового обговорення було схвалено Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими.

За думкою Конопельського В. Я., дані правила відображають загальний принцип і практику поводження з ув'язненими, а також визначають мінімальні умови, що розглядаються Організацією Об'єднаних Націй як прийнятті, і як такі, що покликані також забезпечувати захист від поганого поводження, особливо в тому, що стосується підтримування дисципліни і застосування заходів щодо наведення порядку в пенітенціарних установах [3].

Правила Мандели встановлюють, що ув'язнені є невід'ємною частиною суспільства, і для реалізації такої вагомої тези, всі держави-учасниці повинні адаптувати застосування Правил Мандели до своєї внутрішньої правової системи.

Звісно, в українському законодавстві теж закладені гуманні норми поводження з арештантами. Однак основна відмінність української пенітенціарної системи від європейської в тому, що в нас законів не дотримується ті, хто, власне, працює в тюрмах та має сприяти перевихованню злочинців.

Для виокремлення самої суті проблеми, необхідно провести аналіз «сурових реалій» життя ув'язнених та правил Мандели, для підтвердження того, що Україні потрібно не адаптувати законодавство під європейські стандарти, а змінювати систему виконання покарань.

Про деякі тюрми та слідчі ізолятори взагалі складають легенди, адже вийти звідти здоровим чи бодай живим — то не легке завдання. Чимало засуджених, які просто не доживають до дня свого звільнення: вони гинуть від голоду, хвороб, «розбірок» з іншими арештантами та навіть катувань.

У результаті аналізу даних правил, виокремлюють основні :

1. Перше правило Мандели розкриває: всі ув'язнені повинні користуватися шанобливим ставленням внаслідок властивої їм гідності і їх цінності як людської особистості. Жоден в'язень не може бути підданий катуванню та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам покарання, всі ув'язнені повинні бути захищені.

2. Правило 12. Там, де ув'язнені відпочивають в камерах або кімнатах, кожен з них повинен мати окрему камеру або кімнату.

3. Правило 13. Всі приміщення, якими користуються в'язні, особливо спальні приміщення, повинні відповідати всім санітарним вимогам, причому належну увагу слід звертати на кліматичні умови, особливо на кубатуру цих приміщень, на мінімальну площу, на освітлення, опалення і вентиляцію.

4. Правило 15. Санітарні установки повинні бути достатніми для того, щоб кожний в'язень міг задовольнити свої природні потреби, коли йому це потрібно, в умовах чистоти і пристойності.

5. Правило 18. Від ув'язнених потрібно вимагати, щоб вони утримували себе в чистоті. Для цього їх треба забезпечувати водою і туалетним приладдям, необхідними для підтримки чистоти і здоров'я.

6. Правило 22. Тюремна адміністрація повинна у визначені години забезпечувати кожному ув'язненому їжу, достатньо калорійною для підтримання його здоров'я і сил, повинна мати добру якість, добре приготування. Кожен в'язень повинен мати питну воду, коли виникає така потреба [4].

Однією з найстаріших в'язниць є Вінницька установа виконання покарань №1, збудована, як то кажуть, ще за царя. Чимало років навколо цієї в'язниці точаться скандали: у 2009 році було звільнено її начальника, який особисто «вибивав» правду із заарештованих. Про цю в'язницю можна говорити ще багато, адже на цьому перелік злочинів її працівників не вичерпується. Але ця тюрма — лише одна з багатьох, де вчиняють злочини проти злочинців.

В Одеській виправній колонії під виглядом планової перевірки тюремники влаштували масове побиття арештантів. Декілька засуджених, що перебували в цій колонії, на знак протесту перерізали собі вени.

Бердянська ж колонія з року в рік жахає поведженням зі своїми утриманцями.

В Україні налічується щонайменше дві сотні місць позбавлення волі, розрахованих на 250 тисяч ув'язнених. Станом на 2017 рік, у тюрмах та в СІЗО перебувало 68 тисяч ув'язнених. Тобто держава здатна утримувати втричі більше ув'язнених. Та навіть із такою незначною кількістю арештантів у масштабах країни пенітенціарні служби не в змозі забезпечити належні умови для їхнього проживання [5].

Жахлива антисанітарія, холод або навпаки нестерпна спека й 1,5 квадратних метри на людину замість норми у 2,5 (або європейського стандарту у 4,5) — ось така буденність життя за ґратами в Україні. У більшості пенітенціарних закладів до своїх утриманців ставляться майже як до худоби.

Природно, що у таких умовах ліжок на всіх ув'язнених не вистачає, тому людям доводиться спати у буквальному сенсі по черзі. Про дотримання санітарних умов мова не йде взагалі: стіни камер нерідко покриті солідним шаром грибка та цвілі, у приміщеннях, вік яких іноді досягає 100 років, вільно живуть клопи і щури, а сусідом по ліжку у новоприбулого арештанта цілком може виявитися хворий на туберкульоз

або сифіліс. Ні сонячне світло, ні свіже повітря у камери не потрапляють, оскільки вікна крім традиційних двошарових решіток закривають ще й металеві жалюзі. Через це влітку у тюремних приміщеннях стоїть нестерпна задуха (належної вентиляції у більшості камер не передбачено, до того ж, арештанти практично безупинно палять), а у зимовий час бетонні стіни ізолятора не здатні захистити своїх жителів від пронизливого холоду.

Залежно від суворості охоронців, душ підслідні можуть дозволити собі лише раз на тиждень (жінки – два рази), вода, зрозуміло, холодна навіть взимку. При цьому перебувати у таких умовах арештанти змушені практично цілодобово – на прогулянку їх виводять на одну годину в закриті зверху ґратами внутрішні дворики в'язниці.

Як тут не підхопити якусь заразну хворобу? Однак про якісну медичну допомогу можна тільки мріяти – місцеві медики не приховують, що від усіх хвороб у них є декілька видів ліків: аспірин, анальгін, зеленка та інші. Та й взагалі, щоб звернути на себе увагу тюремного фельдшера, арештанту необхідно кілька годин (а то і днів) терпіти муки хвороби, що, втім, згодом зовсім не гарантує йому своєчасної госпіталізації.

За статистикою міжнародних фондів, минулого року в українських тюрмах заразились туберкульозом близько тисячі засуджених. Кожен з них на думку медиків, здатен інфікувати 15 людей на рік. Достатньо один раз кашлянути і в радіусі 1,5 метра буде розбризкано 3 тис. бактерій. А за добу хронічно хворий виділяє їх мільярди.

На сьогодні в українських тюрмах щонайменше 4,5 тис. таких недужих. Якщо всі ці в'язні звільняться з місць позбавлення волі, то вже за чотири роки хворітиме вже 45 млн українців.

Українські в'язні масово скаржаться на побиття та неналежні умови утримання. За даними правозахисних організацій лише з початку цього року офіційно допомоги попросили майже 2 сотні засуджених. Дізнатися,

скільки скарг на побиття та знущання у колоніях підтвердилися неможливо, бо відповідної статистики не існує. Їхня кількість спливає у рішеннях Європейського суду на користь засуджених та мільйонних компенсаційних стягнень з України. Генпрокуратура ж звітує лише про окремі перевірки – з початку цього року їх провели уже майже сотню [6].

Вбачається потреба істотно збільшити фінансування на харчування засуджених, покращення умов їх тримання тощо.

Висновки та пропозиції. Для покращення умов утримання ув’язнених, необхідно прирівняти ці умови до Європейських стандартів та намагатися дотримуватися в’язничних правил.

Мінімальні стандартні правила поведження із засудженими — це прийняті на міжнародному рівні норми, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань і діяльності органів і установ виконання покарань. Ці стандарти були узгоджені міжнародною спільнотою і в їх підґрунті насамперед лежить Загальна декларація прав людини і основоположних свобод.

З одного боку, Кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок та умови виконання кримінальних покарань з метою захисту особи, суспільства, держави від засуджених, їх виправлення та ресоціалізації, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання незаконному поведженню із засудженими. З іншого боку, державі необхідно на достатньому рівні забезпечити фінансування українських установ відбування покарань у виді позбавлення волі та довічного позбавлення волі з метою покращення соціальних умов та харчування заарештованих, проведення ремонтів, забезпечення санітарно-побутовими пристроями, надання належного рівня медичного обслуговування та інше.

Література

1. Богатирьов І. Г. Кримінально-виконавче право України: підручн. / І. Г. Богатирьов. – К. : В. Д. «Декор», 2014. – 376 с.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13) / Право України. – 2010. – № 10. – С. 215–233.
3. Конопельський В.Я. Про поняття та зміст міжнародних стандартів з питань диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі / В. Я. Конопельський // Право і суспільство Режим доступу:http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pis_2014_5.2_64.pdf
4. Яковець І. С. Міжнародні норми і стандарти стосовно засуджених до тривалих строків позбавлення волі, довічного позбавлення волі та смертної кари: Посібник / І. С. Яковець – К. : Проект «Підтримка пенітенціарної реформи в Україні», 2010. – 72 с.
5. Правила Манделы. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными / сост. А. П. Букалов. — Харьков : ООО «Издательство права человека», 2015. – 40 с.
6. Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України : навч. пос. Колб О.Г., Джужа О.М., Конопельський В.Я. та інші. – К. : Кондор-Видавництво, 2016. – 336 с.
7. Рябих Н. В. Міжнародно-правові стандарти у галузі захисту прав осіб, засуджених до позбавлення волі / Н.В. Рябих. Режим доступу:http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21C

[OM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2016_2_28.pdf](http://www.inter-nauka.com/OM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2016_2_28.pdf)

References

1. Bogatyryov I.G. Criminal-executive law of Ukraine: handbooks. / I.G. Bohatyryov. - K.: V.D. "Decor", 2014. - 376 pp.
2. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: as amended, introduced, in accordance with the provisions of Protocols Nos. 11 and 14 with Protocols Nos. 1, 4, 6, 7, 12 and 13) // The Law of Ukraine. - 2010. - No. 10. - P. 215-233.
3. Konopelsky V.Ya. On the concept and content of international standards on the issues of differentiation and individualization of the execution of sentences in the form of imprisonment / V. Ya. Konopelsky // Law and Society Access Mode: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pis_2014_5.2_64.pdf
4. Yakovets I. S. International norms and standards for sentenced to long terms of imprisonment, life imprisonment and death penalty: Manual / I. S. Yakovets - K. : Project "Support to Penitentiary Reform in Ukraine", 2010. - 72 with.
5. Mandela Rules. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners / Members. A. P. Bukalov. - Kharkov: LLC "Publishing of Human Rights", 2015. - 40 p.
6. Implementation of the principle of differentiation and individualization of execution of sentences in the criminal activity of Ukraine: teaching. pos Kolb O.G., Dzhuzha O.M., Konopelsky V.Ya. and other. - K.: Condor Publishing, 2016. - 336 pp.

7. Ryabih N.V. International legal standards in the field of protection of the rights of persons sentenced to imprisonment / N.V. Ryan Mode of access: [http://irbis-nbuuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuuv/cgiirbis_64.exe? C21COM = 2 & I21DBN = UJRN & P21DBN = UJRN & IMAGE_FILE_DOWNLOAD = 1 & Image_file_name = PDF / FP_index.htm_2016_2_28.pdf](http://irbis-nbuuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2016_2_28.pdf)